

TA'LIM SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLARI

Boyjigitov Shuhrat Abdusamatovich

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Rahmatova Marjona Tohir qizi

Shahrisabz Davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Sultonova Kamola Laziz qizi

Shahrisabz Davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20394174>

Annotatsiya: Mazkur mavzuda ta'lim samaradorligini baholashning asosiy mezonlari va ko'rsatkichlari haqida so'z yuritiladi. Ta'lim jarayonining sifati, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malaka darajasi, o'qitish metodlarining samaradorligi hamda natijadorlikni aniqlash usullari yoritiladi. Shuningdek, baholash mezonlari orqali ta'lim sifati oshirish, o'quvchilarning faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirish masalalari bayon etiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim samaradorligi, baholash mezonlari, ta'lim sifati, ko'rsatkichlar, bilim darajasi, ko'nikma, malaka, natijadorlik, pedagogik jarayon, monitoring, tahlil, o'quv faoliyati, baholash usullari, ta'lim natijalari.

Аннотация: В данной теме рассматриваются основные критерии и показатели оценки эффективности образования. Освещаются качество образовательного процесса, уровень знаний, умений и навыков учащихся, эффективность методов обучения, а также способы определения результативности. Также раскрывается значение критериев оценивания в повышении качества образования, развитии активности и самостоятельного мышления обучающихся.

Ключевые слова: эффективность образования, критерии оценивания, качество образования, показатели, уровень знаний, умения, навыки, результативность, педагогический процесс, мониторинг, анализ, учебная деятельность, методы оценивания, результаты образования.

Annotation: This topic discusses the main criteria and indicators for evaluating the effectiveness of education. It highlights the quality of the educational process, the level of students' knowledge, skills, and competencies, the effectiveness of teaching methods, and ways to determine educational outcomes. In addition, the role of assessment criteria in improving education quality and developing students' activity and independent thinking is explained.

Keywords: educational effectiveness, assessment criteria, quality of education, indicators, knowledge level, skills, competencies, efficiency, pedagogical process, monitoring, analysis, learning activity, assessment methods, educational outcomes.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jamiyatning har tomonlama taraqqiy etishi, ilm-fan va texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishi ta'lim tizimiga ham yangi talablarni qo'ymoqda. Zamonaviy davrda faqat bilim berishning o'zi yetarli bo'lmay, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, muammoli vaziyatlarni hal qilish hamda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli ta'lim samaradorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlarini aniqlash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri sanaladi. Ta'lim samaradorligi — bu ta'lim jarayonining natijadorligini

ifodalovchi muhim tushuncha bo'lib, o'quvchilarning olgan bilimlari, egallagan ko'nikma va malakalari, tarbiyaviy jihatdan shakllanish darajasi hamda pedagogik faoliyat sifatini o'zida aks ettiradi. Ta'lim samaradorligini baholash orqali o'quvchilarning bilim darajasi aniqlanadi, o'qitish metodlarining qay darajada samarali ekanligi tahlil qilinadi va mavjud muammolarni bartaraf etish yo'llari ishlab chiqiladi. Bu esa ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi. Hozirgi kunda ta'lim tizimida an'anaviy baholash usullari bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar, monitoring va diagnostika usullaridan ham keng foydalanilmoqda. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning bilimini xolis va adolatli baholash, ularning qiziqishi va faolligini oshirish hamda ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Tadqiqot metodlari. Mazkur mavzuni yoritishda bir qator ilmiy-pedagogik tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot metodlari ta'lim samaradorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlarini chuqur o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularning yechimlarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy metodlardan kompleks ravishda foydalanish ta'lim sifatini xolis baholash imkonini beradi. Tadqiqotda nazariy tahlil metodidan foydalanildi. Ushbu metod orqali pedagogika, psixologiya va ta'lim sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy maqolalar hamda me'yoriy hujjatlar o'rganildi va tahlil qilindi. Nazariy manbalarni o'rganish orqali ta'lim samaradorligini baholashning asosiy tushunchalari, mezonlari va ko'rsatkichlari haqida ilmiy xulosalar chiqarildi. Shuningdek, mahalliy va xorijiy tajribalar tahlil qilinib, zamonaviy baholash usullarining afzalliklari o'rganildi. Tadqiqot davomida kuzatish metodi ham qo'llanildi. Bu metod yordamida ta'lim jarayonining tashkil etilishi, o'quvchilarning darsdagi faolligi, o'qituvchilarning pedagogik mahorati va dars o'tish usullari kuzatildi. Kuzatish natijasida o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, mustaqil fikrlashi hamda amaliy topshiriqlarni bajarish darajasi haqida muhim ma'lumotlar to'plandi. Ushbu metod ta'lim jarayonidagi yutuq va kamchiliklarni aniqlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Ta'lim samaradorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari mavzusini o'rganishda pedagogika, psixologiya hamda ta'lim menejmentiga oid ilmiy adabiyotlar muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Mazkur mavzuni tadqiq etishda mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy maqolalar hamda normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Adabiyotlarni o'rganish jarayonida ta'lim samaradorligini oshirish, baholash tizimini takomillashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Pedagog olimlarning ilmiy ishlarida ta'lim samaradorligi tushunchasi ta'lim jarayonining natijadorligi, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarni egallash darajasi bilan bog'liq holda yoritilgan. Ko'pgina ilmiy manbalarda ta'lim samaradorligini aniqlashda baholash mezonlarining muhim o'rin tutishi ta'kidlangan. Chunki baholash mezonlari orqali o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, mustaqil fikrlashi, amaliy topshiriqlarni bajarish qobiliyati hamda darsdagi faolligi aniqlanadi. Mahalliy pedagog olimlarning tadqiqotlarida ta'lim sifatini oshirishda innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar va kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati keng yoritilgan. Ularning fikricha, zamonaviy dars jarayonida o'quvchilar faqat tayyor bilimni oluvchi emas, balki mustaqil izlanadigan va fikrlaydigan shaxs sifatida shakllanishi lozim. Shu sababli baholash jarayonida faqat nazariy bilim emas, balki amaliy ko'nikma va kompetensiyalar ham hisobga olinishi kerak. Xorijiy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida esa ta'lim samaradorligini baholashda

xalqaro tajriba va standartlarga asoslangan yondashuvlar muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, rivojlangan davlatlar ta‘lim tizimida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashi, muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati, ijodiy yondashuvi va kommunikativ kompetensiyalarini baholashga katta e‘tibor qaratiladi. Xalqaro baholash dasturlari, jumladan PISA, TIMSS va PIRLS tadqiqotlari ham ta‘lim sifatini aniqlashda muhim mezon sifatida qo‘llanilmoqda.

Natija va muhokama. Mazkur tadqiqot davomida ta‘lim samaradorligini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari har tomonlama o‘rganildi hamda ularning ta‘lim sifatini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta‘lim samaradorligini to‘g‘ri baholash o‘quvchilarning bilim darajasi, ko‘nikma va malakalarini aniqlash bilan birga, pedagogik jarayonning sifatini oshirishda ham muhim omil hisoblanadi. Tahlillar natijasida aniqlandiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning faolligi va darsga qiziqishi yuqori bo‘ladi. Ayniqsa, guruhli ishlash, muammoli vaziyatlar yaratish, amaliy topshiriqlar va innovatsion yondashuvlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bunday dars jarayonlarida o‘quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni egallaydi, balki ularni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmasiga ham ega bo‘ladi. Tadqiqot davomida o‘tkazilgan kuzatish va suhbatlar natijasida o‘quvchilarning bilimni baholashda faqat an‘anaviy usullardan foydalanish yetarli emasligi ma‘lum bo‘ldi. Chunki ayrim hollarda an‘anaviy baholash usullari o‘quvchilarning haqiqiy bilim darajasi va ijodiy qobiliyatlarini to‘liq namoyon eta olmaydi. Shu sababli zamonaviy baholash tizimlari, xususan, kompetensiyaviy yondashuv, test sinovlari, amaliy topshiriqlar va monitoring tizimidan foydalanish samaraliroq natija beradi. Savolnoma va tajriba-sinov ishlari natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilar zamonaviy metodlar asosida tashkil etilgan darslarga ko‘proq qiziqish bildiradi. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanilgan darslar o‘quvchilarning mavzuni tez va oson o‘zlashtirishiga yordam beradi. Elektron taqdimotlar, multimedia vositalari va interaktiv topshiriqlar dars samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Muhokama jarayonida ta‘lim samaradorligiga ta‘sir qiluvchi asosiy omillar ham tahlil qilindi. Jumladan, o‘qituvchining pedagogik mahorati, darsni tashkil etish usuli, o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ta‘lim sifatiga bevosita ta‘sir qilishi aniqlandi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib yondashish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot ishida ta‘lim samaradorligini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari har tomonlama o‘rganildi hamda ularning ta‘lim sifatini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta‘lim samaradorligini to‘g‘ri va xolis baholash o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, baholash mezonlari pedagogik faoliyat sifatini oshirish, dars jarayonini takomillashtirish va ta‘lim tizimining samaradorligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirishi, mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirishi aniqlandi. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayoni o‘quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog‘lash imkonini beradi. Bu esa ta‘lim sifatini oshirish va yuqori natijalarga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Takliflar. Ta'lim samaradorligini yanada oshirish uchun baholash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish zarur. Baholash jarayonida o'quvchilarning faqat nazariy bilimlari emas, balki ularning amaliy ko'nikmalari, mustaqil ishlashi va ijodiy fikrlash qobiliyatlari ham hisobga olinishi kerak. Bu o'quvchilarning bilimini yanada xolis va adolatli baholash imkonini beradi. Ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishni kengaytirish maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish darslarning qiziqarli va samarali tashkil etilishiga yordam beradi. Elektron taqdimotlar, multimedia vositalari va interaktiv topshiriqlar o'quvchilarning mavzuni tezroq o'zlashtirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchilarning kasbiy mahoratini muntazam rivojlantirib borish ham muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu sababli pedagoglar uchun malaka oshirish kurslari, seminar-treninglar va amaliy mashg'ulotlarni ko'proq tashkil etish lozim. Bu o'qituvchilarning zamonaviy metod va texnologiyalarni o'zlashtirishiga hamda ularni amaliyotda samarali qo'llashiga yordam beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari va ta'limga oid me'yoriy hujjatlar. – Toshkent.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
4. Djurayev R.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. – Toshkent: Sharq, 1997.
6. Mavlonova R.A., To'raeva O.T., Xoliqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
7. OECD. PISA Assessment Framework. – Paris: OECD Publishing, 2018.
8. Podlasiy I.P. Pedagogika. – Moskva: Vldos, 2010.
9. Slastenin V.A., Isaev I.F., Shiyanov E.N. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2012.
10. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris, 2017.